

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLÂKÎ, EDEBÎ, MESLEKÎ AYLIK DERGİ

9. Cilt

Mart - Nisan 1970

94 - 95. Sayı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KUR'AN TEFSİRİNDE ŞİRDEN FAYDALANMA	
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	69
TEFSİR	
Osman KESKİOĞLU	73
HADİS	
Ahmet SERDAROĞLU	78
İRTİFAK HAKLARI	
Dr. M. Esad KILIÇER	81
İHTİDALAR AÇISINDAN İSLÂM DİNİNİN ÜSTÜNLÜĞÜ	
Osman CİLÂCI	83
GÜNAHKAR MÜ'MİNLER	
Doç. Dr. Talât KOÇYİĞİT	91
PEYGAMBERİMİZİN SAHÂBİLERİNİ YETİŞTİRME USULÜ	
M. Asım KÖKSAL	95
İMÂM-I MÂTÜRİDÎ VE KİTÂBU'T-TEVHÎD'İ	
Avni İLHAN	99
İSİM VE SAHİBİ (Şiir)	
M. Fahrüddin GÜR	103
YENİDEN İMÂNA DOĞRU	
İsmail Lutfi ÇAKAN	104
HİCRET	
Lutfi ŞENTÜRK	107
KUR'AN'DA İLMİ İCÂZ	
Dr. Süleyman ATEŞ	111
OSMANLI ŞEYHÜ'L-İSLÂLARININ TERÂCİM-İ AH-VÂLİ	
. . . . .	118
KANSER HASTALIĞI	
Prof. Dr. İzzet KANTEMİR	120
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI AHMET ÖRS HASTAHANESİNİN AÇILIŞINDA DR. REMZİ PERKERİN YAPTIĞI KONUŞMA	
. . . . .	122
ŞER'İYYE SİCİLLERİ ARŞİVİ	
Nuri YEPREM	124
TAMİMLER	
. . . . .	126
DİNİ YAYINLAR DÖNER SERMAYESİ 1969 BİLÂN-ÇO HESABI	
. . . . .	127

TEFSİR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا
إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٠٠﴾ قَالَتِ الْأَعْرَابُ امْسُ
قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا أَوْلَىٰكُمْ قُولُوا اسْكُنُوا أَمَا يَدْخُلُ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ
رَسُولَهُ لَا يَلِيْلَكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠١﴾

Osman KESKİOĞLU

Meâl-i Münîfi:

“Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizle tanışsınız diye sizi büyük topluluklara, kabîlelere ayırdık. Şüphesiz Allah nezdinde sizin en şerefliiniz, takvâca en üstün olanınızdır. Allah her şeyi bilir ve her şeyden haberdardır.”

“Bedevî araplar, îman ettik dediler. De ki: Siz henüz îman etmediniz amma bâri Müslüman olduk, deyin. İman henüz sizin kalbinize girip yerleşmiş değil. Eğer Allâh'a ve Peygamberi'ne itâat ederseniz. O, sizin amel-lerinizden hiçbir şey eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve merhamet edicidir.” (Hüçürat Sûresi, Âyet: 13-14).

İzâhı:

Birinci âyet-i kerîme İslâm'ın getirdiği çok yüce bir esâsı ihtivâ etmektedir ki, o da insanların müsâvî oldukları ve üstünlüğün ancak takvâyâ dayandığıdır. Bütün insanlara hitap ile başlayan bu âyet-i kerîmede Yüce Allah, evvelâ sizleri bir erkekle bir dişiden yarattım, buyuruyor ki, bunun böyle olduğu aşîkârdır. Bütün insanlar Hazret-i Âdem Aleyhi's-selâm ile Hazret-i Havvâ'dan üremiştir, bir anadan, bir babadan yaratılmışlardır. Hepsinin yaratılış maddesi ve mayası birdir. Sonra renkler, lisanlar başka başka olmuş, milletlere, kabîlelere ayrılmışlardır.

Âyet-i kerîmede (şuûb ve kabâil) kelimeleri geçmektedir. Bunlardan birincisinin müfredi (şa'b), ikincisinin (kabîle)'dir. Şa'b halk, ahâlî demektir. Şi'b ise iki dağ arası, dağ yolu demektir. Bâzı müfessirler, kabîle kelimesi araplara, şî'b kelimesi de arap olmayanlara şâmilidir, diyorlar. Araplardan başka milletleri, araplardan üstün tutanlara Şuûbî denir ki, arap edebiyâtında Şuûbiyye tâbiri vardır.

Araplar, şa'bdan başlayarak aşîrete kadar şöyle yedi dereceye taksim olunurlar: Şi'b, kabîle, amâre, batın, fahz, fasîle ve aşîret. Bunları Türkçe-de boy, soy, yurd, göbek, köken, oymak gibi kelimelerle ifade edebiliriz. Huzeyme bir şa'b, Kinâne bir kabîle, Kureyş bir amâre, Kusay bir batın, Abdimenâf bir fahz, Hâşim bir fasîle, Abbas da bir aşîret sayılır.

Araplar câhiliyet çağında kendi soy soylarıyla, nesebiyle öğünmeyi severlerdi. İslâmiyet bunu kaldırdı. Neseble öğünülmez, zîrâ o kazanılmış bir şey değildir. İnsan kendi kazandığı, elde ettiği bir şeyle öğünmeye hak eder. İnsanın değer ölçüsü, şerefi ameliyledir, neseble değil. İnsanların çeşitli soylara, boylara, oymaklara ayrılması, birbirlerine öğünsünler, başkalarına karşı üstünlük iddia etsinler, ırkçılık yapsınlar diye değil, bilâkis birbirleriyle kolayca tanışsınlar, sevişsinler diyedir. Şu soydan, bu boydan olmak insana bir şey kazandırmaz. Haseb, neseb dâvâları eskimiştir, câhiliyet zamânındaki asabiyet iddialarını İslâm yasaklamıştır. İslâmiyet seçkin unsur, şa'b-ı muhtar tanımaz. İdare edenler, idare edilenler birdir. İnsanlığın değer ölçüsü gerçek takvâdir. Mü'minler bir ümmettir, hepsinin emeli, gâyesi birdir. İman bağı çeşitli insanları birbirine bağlamıştır. Târih bunun canlı şahididir. Renkleri, lisanları başka başka milletler İslâm çatısı altında birleşmişler, birbirleriyle kaynaşmışlar, bir arada kardeşçe yaşamışlardır. İslâm, tam mânâsıyla eşitlik prensibini vaz'etmiştir.

الناس سواسية كأسنان المشط

"İnsanlar bir tarağın dişleri gibi müsâvidir." (Hadîs-i Şerîf).

Allah nezdinde insanın şerefi, değeri, üstünlüğü ancak takvâ iledir. Bu husus âyet-i kerîmede çok veciz bir sûrette beyan buyurulmuştur.

(إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ)

Takvâ nedir?

Takvâ; korunmak, sakınmak anlamınadır. Allâhu Teâlâ'nın buyruklarına karşı gelmekten sakınmak, O'nun sevgisini, rahmet ve gufrânını kaybedip gadabına uğramaktan korunmaktır. Başka bir tâbirle; sorumluluk

duygusu taşımaktır. İşlenmesi gerekeni yapmak, yapılmaması gerekeni işlememek sūretiyle doğruluktan ayrılmamaktır. Dînin emir ve nehiyelerine uymaktır. Ma'rûfu işleyip münkerden çekinmektir. Takvâ sâhibi olan kul böylece Allâh'ın buyruklarına karşı gelmekten sakınır, O'nun sevgisinden, rahmetinden mahrum kalırım endişesi onu dâimâ uyanık tutar. Bu düşünce hâli onu güzel ahlâk sâhibi, olgun bir kişi yapar. Böylece en büyük emel olan insân-ı kâmil mertebesine erişir. Abdullah İbn-i Mes'ûd'a göre takvâ Allâh'a dâimâ itâat üzere olup aslâ karşı gelmemek, her vakit Allâh'ı anıp O'nu gönlünden çıkarmamak, her durumda şükredip nankörlük yapmaktır. Bu yönden takvâ, çok üstün bir mertebedir. Bu mânâda takvâ, Kur'ân-ı Kerîm'de birçok yerde öğülmüştür. Böylece takvâ bütün güzelliklerin başı, iyiliklerin kaynağıdır. Müttakî kul olmak en büyük şereftir.

Müfessirlerin beyânına göre bu âyet-i kerîmenin nüzûl sebebi şöyledir:

Beyhakî, Delâilü'n-Nübüvve'de naklediyor: Mekke'nin fethi günü Müezzîn-i Nebevî Bilâl-i Habeşî, Kâbe'nin üzerine çıkıp ezan okudu. Bunu gören Kureyş'ten bâzı kimseler;

— Bu siyah köle mi Kâbe'nin üzerine çıkıp ezan okuyor, dediler. Zencî olduğundan onu kınadılar, küçümsediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme inerek insanlık için en kıymetli düsturu vaz'etti.

Ebû Dâvud'un ve Beyhakî'nin Sünen'lerinde rivâyet ettiklerine göre ise: Hazret-i Peygamber Benî Beyâza'ya, Ebû Hind'i kendi kızlarından biriyle evlendirmelerini emretti. Kızlarımızı kölelerimize mi vereceğiz, dediler. Bunun üzerine âyet-i kerîme indi.

Nüzûl sebebinin husûsî olması, âyetin umûmî hükümler ihtivâ etmesine mâni değildir. Onun için âyet-i kerîme, insanlar arasındaki eşitliğin en açık delîlidir.

Bu konuda birçok Hadîs-i Şerîfler vardır:

النَّاسُ رَجُلَانِ: بَرٌّ تَقِيٌّ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ هَيْنٌ عَلَى اللَّهِ

"İnsanlar arasında iki türlü adam var: Biri hayırsever, takvâ sâhibi, Allah indinde değerlidir. Diğeri sapık ve şakîdir, Allah nezdinde değeri hiçtir."

النَّاسُ كُلُّهُمْ بَنُو آدَمَ . وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تَرَابٍ .

"İnsanların hepsi Âdem-oğludur. Allah Âdem'i ise topraktan yarattı."

Vedâ Haccı Hutbesinde bu konuya temas eden Peygamberimiz (S.A.S.) bütûn insanlara şöyle hitab buyurmuşlardır:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَلَا إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ، أَلَا لَأَفْضَلَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجْمِيٍّ وَلَا لِعَجْمِيٍّ عَلَى عَرَبِيٍّ وَلَا لَأَسْوَدَ عَلَى أَحْمَرَ وَلَا لَأَحْمَرَ عَلَى أَسْوَدَ، إِلَّا بِالتَّقْوَى. إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقِيكُمْ. الْأَهْلُ بَلَغَتْ. قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَلْيُبَلِّغِ السَّاهِدُ الْغَائِبَ.

"Ey insanlar, biliniz ki Rabbiniz birdir. Babanız birdir, bir atadansınız. Arabın arap olmayana, araptan başkasının da araba hiçbir üstünlüğü yoktur. Siyahın kızıl deriliye, kızıl derilinin de siyaha üstünlüğü olamaz. Üstünlük ancak takvâ ilemdir. Allah nezdinde en şerefli olanınız, takvâca üstün olanınızdır. Tebliğ ettim mi?" Ashab, "Evet" dediler. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem; "Burada bulunanlar da bulunmayanlara bunu tebliğ etsinler." buyurdu.

Ebû Mâlik Eş'arî'nin naklettiği Hadîs-i Şerîfte Hazret-i Peygamber şöyle buyurur:

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى أَحْسَابِكُمْ وَلَا إِلَى أَنْسَابِكُمْ وَلَا إِلَى أَجْسَامِكُمْ وَلَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ. وَإِنَّمَا أَنْتُمْ بَنُو آدَمَ وَأَحْبَبُّكُمْ إِلَيْهِ أَتَقِيكُمْ.

"Allâhu Teâlâ sizin ne haseb ve nesebinize, ne de cesed ve malınıza bakar. Fakat O, sizin kalbinize bakar. Siz Âdem-oğlusunuz. Allâh'a en sevgili olanınız ise en müttakî olanınızdır."

İlim beldesinin kapısı olan Hazret-i Alî şu beytleriyle bu önemli konuyu şöyle anlatmaktadır:

النَّاسُ مِنْ جِهَةِ التَّمَثَالِ أَكْفَاءُ - أَبُوهُمْ آدَمُ وَالْأُمَّ حَوَاءُ
فَإِنْ يَكُنْ لَهُمْ فِي أَصْلِهِمْ شَرَفٌ - يُفَاخِرُونَ بِهِ فَالطَّيِّبُ وَالْمَاءُ
مَا الْفَخْرُ إِلَّا لِأَهْلِ الْعِلْمِ إِنَّهُمْ - عَلَى الْهُدَى لَمِنْ أَسْتَهْدَى آدِلَاءُ
وَقَدْرُ كُلِّ امْرِئٍ مَا كَانَ يُحْسِنُهُ - وَالْمُجَاهِلُونَ لِأَهْلِ الْعِلْمِ أَعْدَاءُ
وَإِنْ آتَيْتَ بِجُودٍ فِي ذَوِي سَبِّ - فَإِنَّ نِسْبَتَا جُودٍ وَعَلِيَاءُ
فَفَرِّعِمْ تَعِشْ حَيًّا بِهِ ابْدَاءُ - النَّاسُ مَوْتَى وَأَهْلُ الْعِلْمِ أَحْيَاءُ

“İnsanlar beden yapısı bakımından birbirinin benzeridir. Hepsinin babaları Âdem, anaları Havvâ’dır. Şâyet aslında öğünecekleri bir şeref varsa o da su ve topraktır.

İftihar etmek, ancak ilim sâhipleri içindir. Çünkü onlar hidâyet üzeredirler ve hidâyet arayanlara da yol gösterirler.

Her kişinin değeri yaptığı iyiliğe göredir. Câhiller ilim erbâbına düşmandır.

Eğer soylu birinin cömertliğini gösterirsen, bizim soyumuzda da hem kerem, hem yücelik vardır.

Sen ilimle üstün olmaya bak, o sâyede süresiz yaşarsın. Zîrâ insanlar ölü sayılırlar, ilim sâhipleri ise her zaman diridirler.”

İkinci âyet-i kerîmedeki A’râbdan murad, Esed-oğullarıdır. Bir kıtlık yılı Beytülmal’den pay almak için Medîne’ye gelerek îman ettiklerini söylediler. Fakat kalblerine îman henüz yerleşmemişti. Gerçek îman kalble tasdikdir, mücerred dil ile ikrar değildir. İkrar, kalbdeki îmânın bir ifâdesi olmalıdır. İslâm kelimesi daha umûmî, îman kelimesi ise daha husûsî bir mânâ ifâde eder. Onun için burada karşılıklı kullanılmıştır. Bununla beraber ikisinin de aynı mânâyâ kullanıldığı vardır. İman amel-i sâlih mânâsına da gelir. Bakare Sûresinin 143 üncü âyetinde namaz ibâdeti ile tefsir edilmiştir.

Aslında îman bir kalb işidir, kalble tasdikdir. Fakat bunu dil ile ikrar etmek, sonra da îcâbiyle amel etmek gerekir. Onun için îman ve İslâm: Kalble tasdik, dille ikrar, muktezâsıyla amel etmektir. Yol üzerinden halka ezâ veren şeyi gidermek bile îmânın îcablarından sayılmıştır.

İmanda kalbin tasdîki esastır. İmânı olan kimseye, mürcieye göre günah zarar getirmez. Mu’tezileye göre ise, büyük günah işleyen Cehennemde ebedî kalır. Ehl-i Sünnetin görüşü bu ikisi ortasıdır ki, âsî olan mümin, Cehennemde günâhı mikdârı azap görür, sonra Cennete girer. İmân sâhibi, Cehennemde ebedî kalmaz, îmânı sâyesinde Cennete kavuşur.